

SALAMON KONRÁD

A lengyel–magyar múltról mindenkinek

Gondolatok Konrad Sutarski *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* című könyvéről

Konrad Sutarski *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* című kötete a legjobb ismeretterjesztő munkák közé tartozik. Az ilyen, a tényeket olvasmányosan bemutató könyvekre nagyon nagy szükségünk van, mert talán ellensúlyozhatják azoknak a történelmi témákról írt „meséknek és mesekönyveknek” a kártékony hatását, amelyek tömegével mérgezik a közgondolkodást. A kitalált, vágyott múlt „mesés” ábrázolása ugyanis soha nem létezett álmvilágba ringat bennünket, s emiatt képtelenné válunk valóságos történelmi múltunk megértésére. Tanulni csak akkor tudunk a múltunkból, ha hitelesen igyekszünk feltárni az okok és következmények bonyolult láncolatát, és nem maradunk meg azoknál a leegyszerűsítő magyarázatoknál, amelyek tagadhatatlan vereségeink okát kizárólag a külső ellenségben és a belső árulásban látják.

Sutarski könyvének másik nagy érdeme, hogy egy sokat emlegetett, de kevésbé ismert témát, a lengyel történelmet és a lengyel–magyar kapcsolatokat mutatja be. Nagyon fontos lenne hasonló könyveket írni más kelet-közép-európai népek egymás közti kapcsolatairól, amelyek megpróbálnának szakítani a mindenütt kitalált „mesékkel”, az egymás iránti gyűlölet állandó gerjesztőivel és ébren tartóival.

Külön is ki kell emelni Sutarski szép könyvének az egyes politikusokat és eseményeket ábrázoló képeit, s mindenekelőtt a térképeit. Mindannyian tudjuk, hogy a történelem időben és térben játszódik, tehát el kell igazodnunk mindkettőben. Ez viszont már kissé lehangoló, mert évszámok és földrajzi ismeretek megtanulását jelenti. Azonban a tények ismeretének hiánya szintén csak a mesék birodalmába visz bennünket. A legkézenfekvőbb példa I. (Nagy) Lajos királyságával, az első lengyel–magyar perszónálunióval kapcsolatos. Erről az került be a magyar köztudatba, hogy Nagy Lajos birodalmának határait – más változatban: Magyarország határait – három tenger mosta. Gondoljunk csak arra, hogy Arany János *Toldi estéje* című művében Lajos király így válaszol a ma-

gyarságot féltő, haldokló Toldinak: „...a magyart, a népet, mikor nem szerettem? / Birodalmát három tengerig vettem.” Ha viszont rátekintünk a két ország korabeli határait ábrázoló térképre, mind a Balti-tenger, mind a Fekete-tenger jóval a határokon túl van. Egyébként nálunk az sem közismert, hogy a lengyel anya (Łokietek Erzsébet) szülte Nagy Lajos nem volt népszerű király Lengyelországban, mert nem sokat törődött a lengyel ügyekkel (helyette idős édesanyja kormányzott), s az emiatti elégedetlenség végül nyílt lázadásba torkollott. Annál népszerűbb viszont a lánya, Szent Hedvig királynő.

Mivel a két ország történetét végigkísérik az analóg jelenségek, kezdve a kereszténység felvételével és a két királyság létrehozásával, a lengyel és magyar történelem párhuzamos bemutatása nem erőszakolt. I. (Szent) István és I. (Vitéz) Boleszláv (lengyel fejedelem, majd király) szinte egyszerre kértek koronát a pápától, és II. Szilveszter – álmlátásra hivatkozva – először a magyarok kérését teljesítette. Ekkor jöttek létre az első családi kapcsolatok a két uralkodóház, az Árpád-ház és a Piast-ház között: Géza fejedelem lánya, Judit lett Boleszláv második felesége, bár ez a házasság hamar felbomlott. Nem sokkal később, az 1030-as években Vazul Magyarországról elmenekült fiai, András, Béla és Levente Csehországban találkoztak az ugyancsak odamenekült II. Meskóval, aki rövidesen visszaszerezte trónját. Vazul fiai követték Lengyelországba, de András és Levente továbbmentek a Kijevi Nagyfejedelemségbe. Béla viszont Lengyelországban maradt, s a pomerániaiakkal folytatott küzdelmek során nagy hírnevet szerzett magának, ezért feleségül kapta II. Meskó lányát, Rycheza hercegnőt, aki nem más, mint a későbbi két magyar király, I. Géza és I. (Szent) László édesanyja.

Sutarski könyve kiemeli a két országnak a keresztény Európa védelmében játszott szerepét, hiszen Lengyelország és Magyarország állította meg a Nyugat-Európába betörni akaró mongolok, majd törökök hadjáratait. A török hódítással szembeni sikeres fellépést alapozta meg a második lengyel–magyar perszónálunió, amikor 1440-ben a 16 éves lengyel királyt, Ulászlót választották magyar királlyá. 1444-ben meg is indult a török elleni hadjárat, de a várnai csata kudarccal végződött, s a 20 éves király is életét vesztette.

A harmadik lengyel–magyar perszónálunió Báthory István 1576-os lengyel trónra lépésével jött létre. A könyv itt is pontosítja tudásunkat. Ugyanis

Kiss Adél: Losonczy Géza, 2017

1572-ben meghalt II. Zsigmond Ágost király, a Jagelló-ház utolsó férfi tagja, akit rövid időre Valois Henrik követett a trónon, majd az ő lemondása után interregnum következett. Ekkor hívták meg a trónra Zsigmond Ágost húgát, Jagelló Annát és férjét, Báthory István erdélyi fejedelmet. Ez természetesen mit sem von le annak értékéből, hogy Báthory Lengyelország nagy királya lett. 1579-ben, '80-ban és '81-ben három sikeres hadjáratot vezetett az oroszok ellen, s visszaverte a lengyel királyság területére támadó Rettegett Iván csapatait. Tízéves sikeres uralkodása végén egy török elleni felszabadító hadjáratra készült, de 1586-ban, 53 éves korában váratlanul meghalt.

Tovább haladva Sutarski könyvében olvashatunk a Rákóczi-szabadságharc lengyel és az 1830–31-es lengyel felkelés magyar támogatásáról, majd az 1848–49-es magyar szabadságharcban való lengyel részvételről. Ez utóbbi jelen van a megbecsülő magyar emlékezetben, sőt, a lengyel hősokeket – Bem „apóval” az élen – saját szabadsághőseinknek tekintjük. Ugyanakkor kevésbé ismert, hogy az orosz elnyomás ellen kitört 1863. januári lengyel nemzeti felkelésben mintegy 400 magyar katona is részt vett Esterházy Ottó és Nyáry Edvárd vezetésével.

A januári felkelés leverése után nem volt remény a függetlenségi harcok folytatására, de a három részre osztott területeken a lengyel patrióták nagy erővel munkálkodtak a társadalom minél erősebbé és szervezettebbé tételén. A nagy lehetőség az első világháború végén jött el: lehetővé vált Lengyelország 123 éves felosztottságának megszüntetése. 1918. november 11-én az Ideiglenes Lengyel Kormányzat a börtönéből előző nap kiszabadult Józef Piłsudskit a hadsereg

főparancsnokává nyilvánította, majd – három nap elteltével – teljhatalommal ruházta fel. November 11-ét később a lengyel függetlenség visszaszerzésének napjává nyilvánították.

1918-ban vált nyilvánvalóvá, hogy az 1867-es kiegyezés után a magyarok és a lengyelek sorsa más-más pályákra került. Ebben az időszakban ugyanis a három részre osztott Lengyelország egy része az Osztrák–Magyar Monarchia fennhatósága alá tartozott. A világháború végén a lengyelek megszabadultak három elnyomójuktól (az oroszoktól, a németektől és az osztrákoktól), a magyarság viszont – mint a Monarchia egyik „uralkodó” nemzete – vesztésként kellett, hogy elviselje az ország feldarabolását. Meg kell jegyezni, hogy a

magyar tragédia oka nem a kiegyezésben keresendő, hanem abban a későbbi magyar kormányzati politikában, amely a kiegyezést – Deák Ferencsel ellentétben – nem csupán az első lépésnek tekintette, amin alkalomadtán újabb és újabb módosításokat kell végrehajtani, hanem „örökérvényű”, változtathatatlan alkotásnak.

Bár a lengyelek a győztesek, a magyarok pedig a vesztesek oldalán fejezték be az első világháborút, a két ország baráti kapcsolata továbbra is megmaradt. A trianoni békét Lengyelország nem ratifikálta. Magyarország pedig – s ezt Sutarski könyve erőteljesen hangsúlyozza – 1920 augusztusában fegyvert és nagy mennyiségű lőszert juttatott el a lengyel haderő számára, amely így meg tudta állítani a Varsó ostromára készülő Vörös Hadsereget, sőt, visszaszorította azt Ukrajna és Belorusszia hatáira. Ez egyben azt is jelentette, hogy a vörös haderő nem tudott eljutni Németországba, hogy az ottani kommunisták segítségével újabb hatalomátvételt kíséreljen meg.

Az új Lengyelország megteremtése kapcsán ki kell emelni Piłsudski személyét, aki a legtekintélyesebb lengyel államférfiként semmilyen főhatalomra nem törekedett: csak akkor vállalt szerepet, ha az országnak szüksége volt rá. 1922 után visszavonult, s az országot az 1921-es alkotmány alapján megválasztott országgyűlés, illetve a neki felelős kormány irányította. Az újraegyesített lengyel területek előtt álló bonyolult feladatok azonban gyakori kormányválságokhoz, s a belső ellentétek kieleződéséhez vezettek. Piłsudski mindennek véget akart vetni, és 1926-ban a hozzá hűséges fegyveres erőkkel katonai államcsínyt hajtott végre. Ez azonban nem tekinthető

ellenforradalomnak, a tábornok ugyanis nem számolta fel a köztársaságot; nem törölte el, csak módosította – azaz a korabeli körülményekhez igazította – az alkotmányt, s így a kormányzást működőképpé tette. Ekkor átmenetileg vállalt két rövid miniszterelnökséget. 1935-ben bekövetkezett halála előtt pedig újabb alkotmánymódosítást hajtott végre.

A második világháború idején Lengyelország és Magyarország ismét az ellentétes oldalon állt, de amint ezt Sutarski könyve részletesen tárgyalja, Magyarország a lehetőségeihez képest minden segítséget megadott a Hitler és Sztálin által megtámadott lengyeleknek.

A második világháború utáni kommunista térhódítás a két baráti országot ismét egy oldalra sodorta, mondhatni egy lágerbe zárta. Így e két történelmi nemzet a kommunizmus elleni küzdelem meghatározójává vált. A poznań-i felkelés, majd a magyar forradalom és szabadságharc – és ennek nagyarányú támogatottsága a lengyel társadalom körében – ismét felerősítette a két nemzet sorsközösségen alapuló barátságát. Ezt az 1956-os csúcspontot Sutarski a lengyel nemzet kulturális felszabadulásának nevezi. Az ekkor lezajló szellemi-lelki megújulás a magyar társadalmat is átjárta, és úgy tűnt, hogy a két világháború súlyos vereségétől és az országa megcsönkítésétől meggyötört magyarság a néhány forradalmi nap alatt talpra állt. Sajnos a Kádár-rendszer „korbács és mézesmadzag”-politikája az emelkedő magyar nemzetet hanyatló nemzetté külszította.

Konrád Sutarski könyvének utolsó fejezete a következő címet kapta: *Lengyelország és Magyarország a mai világhelyzet tükrében – veszélyek és perspektívák*. Ebben a szerző bírálóan szól a globalizmus szellemében központosítást erőltető Európai Unióról, amely törekvéssel elsősorban Lengyelország és Magyarország szállt szembe, továbbá arról a nemzetközi pénzvilág által támogatott és a radikális islamizmussal is összefüggésbe hozható, Európát veszélyeztető migrációs folyamatról, amellyel szemben a keresztény alapú civilizációt képviselő országoknak hosszabb távon is fel kell lépniük. Ennek megvalósításában pedig ugyancsak Lengyelországnak és Magyarországnak kell meghatározó szerepet vállalnia.

In memoriam 1956. október 25., Budapest, 2014

Végezetül szeretném hangsúlyozni, hogy Konrad Sutarski könyve nemcsak az események pontos ismertetője, de élvezetes olvasmány is. Megismerhetjük belőle a lengyel nemzetnek a miénkkel párhuzamos történetét, valamint a két nép különleges kapcsolatait. Ebből a szempontból kiemelten fontosnak tartom, hogy elgondolkodjunk a két ország XX. századi történetén, a vereségekre, tragédiákra adott válaszainkon. Érdemes tanulnunk a lengyelek példáiból, akik a legnagyobb vereségeikből is talpra tudtak állni. Ők a múltjukat faggatva nem az árulókat keresték, hanem azt, ami összeköti őket, és ez a büszke múlt tudat adott nekik erőt a legnehezebb helyzetekben is a túlélésre és a felemelkedésre.